

Våre vanligste frukter 1

Tekst/illustrasjoner:

Ariane Schjelderup

Filosofiske spørsmål:

Ariane Schjelderup

Sist oppdatert: 6. mai 2004

På denne siden presenterer vi de vanligste fruktene som vi dyrker i Norge, og informasjon om hvor hver enkelt frukt kommer fra, hvordan den dyrkes, egenskaper osv. Bruk gjerne denne informasjonen i forbindelse med klasseromsaktiviteten «Lær om de forskjellige fruktene» – eller bruk den som utgangspunkt for din egen presentasjon i klassen.

Eple

Menneskene har spist epler i uminnelige tider. Man har f.eks. funnet rester av et epletre på en boplass i Sveits som stammer fra ca. 6500 år f.Kr. Men de eplene var nok ikke like store og saftige som de eplene vi dyrker idag, selv om de sikkert hadde like mye vitamin C, som alle epler har mye av.

Det vokser også idag ville epletrær i Norge, disse trærne får små sure frukter. De eplene vi imidlertid kjenner best til, er de foredlede sortene. Det finnes veldig mange sorter dyrkede epler, søte og sure, røde, grønne og gule, og de modner til forskjellig tid: vi har både sommer-, høst- og vinterepler. Vintereplene høstes før de er helt modne, de modnes først en stund etter at de er blitt plukket og må derfor lagres.

Epler er svært holdbare. Mens andre frukttyper må konserveres for å holde seg, som f.eks. saft, hermetikk eller syltetøy, kan epler holde seg helt frem til julen – eller lengre – bare de oppbevares på et tørt, mørkt og kjølig sted. Det var derfor vanlig i gamle dager å lagre epler til bruk utover vinteren.

Tips

– epletreet er i slekt med rognen, og det går derfor an å pøde en eplekvist på en rogn og få epler på den – bare prøv selv!

– prøv epler i havregrynsgroten! Se oppskrift på havregrotsiden under Asbjørnsen og Moe.

Kirsebær

Det har vokst kirsebærtrær i Norge siden førhistorisk tid, og det vokser fremdeles ville kirsebærtrær langs kysten helt opp til Sogn. De har sure bær og kalles *fuglekirsebær*. Det er disse trærne som er stamformen til alle de sortene vi dyrker – både de sure og de søte. Vi vet at man dyrket kirsebær allerede i den greske og romerske oldtid.

Ekstra store og søte kirsebær kalles moreller. Ordet morell kommer fra latin, og betyr «sortbrun». Det kommer fra det samme ordet som «maurer», som er navnet på en folkegruppe fra Nord-Afrika. Morellene vokser på store trær – som er mye større enn surkirsebærtrærne. Fuglene er veldig glad i moreller, så om de ikke beskyttes med nett, blir de fort til fuglemat (og du blir vekket tidlig om morgenen av alt bråket...).

Kirsebærtrær kan brukes til mer enn bare å produsere frukt. Treverket er nemlig spesielt vakkert og hardt, så det egner seg til å lage fine møbler av.

Plomme

Plommen har vært dyrket siden oldtiden, men her i Norge har vi bare dyrket den siden middelalderen. Man antar at den opprinnelig kommer fra Vest-Asia, og den vokser fremdeles vilt bl.a. i det nordlige Iran og Kaukasus. Tørkede plommer kalles *svisker*, og kan brukes til kompott og grøt. Svisker brukes også for å få fart på fordøyelsen om man har treg mage...

Pære

Pæren tilhører er en underslekt av eplet, og har vært dyrket fra gammel tid. Pæretrær ble dyrket i Hellas allerede 300 år f.Kr., og de vokser fremdeles vilt i Mellom- og Syd-Europa.

Her i Norge må pæren dyrkes, og pæretrær er mindre hardføre enn de fleste eplesorter. Ifølge den romerske forfatteren Plinius (som levde i det første århundre etter Kristus) er pærer bra for magen om de kokes med honning. Uansett om han har rett er det iallefall godt og verdt et forsøk!

Rogn

Vi regner vanligvis ikke rognebær med blant fruktene, men rognebær er faktisk en frukt. Det vi kaller rognebær er egentlig ikke bær, men bittesmå eplefrukter. De kan spises, men de smaker temmelig surt. Som reven sa i fabelen: «Høyt henger de, og sure er de». Rognbær egner seg derfor best råvare for å lage gelé.

Ord og uttrykk om frukt

«Eplet faller ikke langt fra stammen»
Betyr: at noen ligner på foreldrene sine.

«Stridens eple» Betyr: det man sloss eller krangler om. Uttrykket kommer fra et gresk sagn om gudinnene Hera, Afrodite og Pallas Athene som ikke kunne bli enige om hvem som skulle ha det eplet som den splidaktige gudinnen Eris hadde kastet til dem. Eplet hadde påskriften «Til den skjønneste»...

«Å bite i det sure eplet» Betyr: å måtte gjøre eller finne seg i noe som man ikke liker.

«An apple a day keeps the doctor away»
Engelsk ordtak som forteller at det er sunt å spise epler! Finnes også i en norsk variant: «Et eple om dagen, holder orden på magen»

«Spise kirsebær med de store» Betyr: mengde seg med mennesker som står over en selv i rang eller posisjon.

Visste du at...

- når det er lite rognebær blir det mye mark i eplene? Det er fordi epletreet er i slekt med rognen. Når sommerfugler, som pleier å legge eggene sine i rognebær, ikke finner nok rognebær, legger de dem i epler isteden. Dessverre klarer ikke disse larvene å bli til ferdige sommerfugler...
- epler ikke bør lagres sammen med gulrot eller poteter? Eplene skiller ut en gass (etylen) som gjør gulrøtter og poteter bitre på smak.
- det ikke er lov å importere bl.a. epler fra utlandet når det er fruktsesong her i Norge? Det er for å beskytte den norske fruktdyrkingen.
- epler inneholder mye pectin, et stoff som beskytter kroppen mot skadelig stråling?